

Дуња Ђуровић

ЖЕНСКИ ЛИКОВИ У ЕУРИПИДОВИМ ТРАГЕДИЈАМА

ПРОЛОГ

“Да би се три велика трагичара довела у хронолошку везу, причало се да је Софокле после Саламинске битке, у којој се Есхил борио, био на челу дечачког хора који је певао победнички пеан, а Еурипид се истог дана родио.“¹⁾ Ако ово предање и није потпуно тачно, односно у складу са историјом, оно ипак показује да је Еурипид (око 485-406. п.н.е.) припадао једном по много чему другачијем времену у односу на оно у коме су стварала његова два велика претходника из чега произилазе и његова другачија схватања и погледи на свет, друштвене односе и религију, што је условило и различит избор тема на којима је градио своје трагедије, па и различит стил писања.

Еурипид је био први трагичар који је драму схватао дидактички. Говорио је да својим делима не жели да забави, већ да подучи публику. За разлику од других драмских писаца, он није писао оно што ће се гледаоцима допасти и чиме ће задобити њихове симпатије и награде, већ је ствари приказивао онако како је мислио да треба, подстичући народ на размишљање о етичким и социјално-политичким питањима свог времена. Иако се писању окренуо релативно касно, са неких тридесет година, прву награду у *Граду Дионисија* добио је са четрдесет година, а на следећу је морао да чека још четрнаест.

Атињани га нису нарочито волели за живота. Комедиографи су га у својим делима често исмевали, а “у народу је доживљаван као смркнути усамљеник који се никада не смеје.“²⁾ Описиван је као веома озбиљан човек који време најрадије проводи у својој библиотеци или у самотној пећини на Саламини.³⁾ Последње године свог живота провео

је у Македонији, а тек после смрти добио је сва заслужена признања и славу коју су Грци вредновали више од новца.

Тежиште радње у Еурипидовим трагедијама је на драмској игри између главних ликова, док је хор, који је раније заузимао много значајнију улогу, свео само на коментаторе догађаја. Још једна од карактеристика хора је та што представља глас правде и увек штити основне моралне принципе. Еурипид такође уводи и пролог у коме се говори о самом аутору драме. Ликови које је стварао требало је да представљају некога из његове садашњости ко би се по својим особинама и поступцима могао препознати.

Еурипид је био скептичан према утврђеним правилима и вредностима, па ни богове није представљао према схватањима тадашњег света. Он је сматрао да богови морају бити лишени свих немораланих особина, јер, како и сам наводи у *Белерофонју*: “Ако богови чине нешто срамно, нису богови”. Еурипид није био застрашен моћима богова и, како су многи сматрали да нема довољно поштовања за божанске силе, често су га називали атеистом.

До данас је од свих Еурипидових дела, а верује се да их написао скоро стотину, остало сачувано осамнаест трагедија и једна сатирска игра. Редоследом којим су писане то су: *Алкесџида*, *Медеја*, *Хиџолиџ*, *Рес*, *Хераклиди*, *Херакле*, *Хекаба*, *Андромаха*, *Хикетџиде (Прибеџарке)*, *Јон*, *Тројанке*, *Елекџира*, *Ифиџенија на Тауриди*, *Хелена*, *Феничанке*, *Орестџ*, *Бакхе* и *Ифиџенија у Аулиди*. За трагедију *Рес* неки мисле да можда ипак није Еурипидова.

ЖЕНСКИ ЛИКОВИ У ЕУРИПИДОВИМ ТРАГЕДИЈАМА

Ако говоримо о женским ликовима у Еурипидовом стваралаштву прва ствар која се мора уочити је да многе од сачуваних трагедија, тачније њих осам, у самом свом наслову имају име јунакиње драме (*Алкесџида*, *Андромаха*, *Ифиџенија у Аулиди*, *Ифиџенија на Тауриди*, *Хекаба*, *Хелена*, *Медеја* и *Елекџира*), а три су назване по хору који сачињавају жене (*Бакхе*, *Тројанке* и *Феничанке*).

Како је био по свему различит од својих претходника, Еурипид је у својим трагедијама имао посебан однос према женским ликовима и другачија схватања о улози и значају жене. Он је женама давао најразличитије особине, приказујући их са оном, њима својственом, осећајношћу и у свим улогама које могу играти у друштву. Приказује их као мајке и маћехе; ћерке и удовице; као заводнице и оне које су заведене; као осветнице, спремне на све за оне које воле, али и самољубиве; праведне и пожртвоване.

Еурипид је у својим делима показивао велике симпатије за све оне који су у реалности његовог времена били подређени неким

ауторитетима, па самим тим и за жене. Поред тога, он доказује и изванредно познавање женских особина описујућу њихово унутрашње стање понекад дато у дугим монолозима. Као да је могао и сам да се стави у позицију својих женских јунакиња са великом прецизношћу и сензибилитетом описује патње женског срца, њихове специфичне проблеме и судбине.

Да би се дубље анализирао приступ који је Еурипид имао женским ликовима, за овај рад одабране су оне трагедије у којима ти ликови носе посебан печат и чије понашање сведочи о пишчевим схватањима не само о женама, већ и на ширем, политичком, друштвеном, па и религиозном плану.

То су трагедије: *Алкестидида*, *Медеја*, *Хиполиит*, *Хекаба*, *Андромаха*, *Јон*, *Тројанке*, *Електира*, *Хелена* и *Ифиџенија у Аулиди*.

Алкестидида

Приказана 438. године, *Алкестидида* припада најранијим Еурипидовим делима. Ова драма обрађује мит о Адмету и његовој младој жени Алкестиди. У прологу драме изложено је све оно што претходи Алкестидиној смрти: Аполонов долазак у службу Адмету, њихово пријатељство и то како је Аполон од Мера (Усудница) на превару добио обећање да ће Адмета ипак оставити у животу и после дана који му је одређен за умирање, али само ако неко други пристане да заузме његово место у Хаду. Тада на сцену ступа Алкестидида. Када Адметови стари отац и мајка обоје одбијају да умру уместо свог сина и говоре му да треба да прихвати своју судбину, његова млада жена, Алкестидида, са сузама у очима објављује да ће она поћи са Танатосом, богом смрти, када буде дошао да води Адмета. На дан њене смрти, која је требало да буде Адметова, појављује се хор ферских старца који откривају да је народ гајио велико поштовање и љубав за Алкестиду и пре жртве коју је поднела.

Алкестидида није једна од оних јунакиња које умиру пркосно и храбро, не жалећи ни за чим, поносне што одлазе на онај свет. Њој је тешко да се растави од највољенијих и дуго прича са својом децом, дајући им све оне савете које до тада није; дуго се опрашта са мужем молећи га да добро чува њихову децу и не узима себи другу жену. Иако зна шта све оставља за собом, њена решеност да умре како би спасила свог мужа остаје неумањена. И та њена слабост, то одлагање последњег тренутка живота, не чине је ништа мањом хероином, већ управо супротно! Да није имала за чим да жали и од кога да се растане, лакше би поднела смрт. Овако, она оставља читав један, већ изграђен свет, пун љубави, од кога је тешко одвојити се.

У читавом овом делу нема кривице, осим можда оне Адметових родитеља. Алкестида, протагониста овог дела, једноставан је пример савршене супруге, а иако оставља своју децу - оставља их у сигурним рукама свог мужа за кога зна да је неће изневерити. Она представља персонификацију пожртвованости, племенитости и храбрости. Можда управо зато Еурипид дозвољава да његова јунакиња на крају драме буде спасена: Херакле одлази у Хад где, рачунајући на Персефону самилост, успева да врати Алкестидину душу на "горњи свет".

Иако Еурипид и Адметову мајку Климену помиње као ону која није хтела да се жртвује за сина кога би требало да воли више од свих, у *Алкестиди* налазимо савршен доказ да Еурипид није мрзео жене, већ, напротив, да их је поштовао, као оне које често страдају за своје вољене. Да је и Климена била спремна да да свој живот за Адмета, сва величина Алкестидиног поступка била би умањена.

Медеја

Једна од најдирљивијих Еурипидових трагедија без сумње је *Медеја*. То је прича о превари, повређеном поносу једне жене, и о томе шта је све жена рањеног срца била спремна да учини како би се осветила. Када сазнаје да је њен муж Јасон, престолонаследник Јолкоса, вара са Глауком, ћерком коринтског краља Креонта, и при том, у очигледно софистичком маниру, оправдава своје понашање пред њом говорећи да тако само жели да допринесе бољем животу њеном и њихове деце, она се одлучује на страшно дело - његовој љубавници шаље отровану хаљину која убија и њу и њеног оца. Али, то као да није било довољно, она бира још тежи пут освете свом неверном и безобзирном мужу и убија своје и његово двоје деце. Којим критеријумима онда уопште мерити њене поступке? Било би тешко уопште и поставити питање њене моралности, али Еурипид сва ова ужасна дела тада приписује управо Медеји делом управо због њеног варварског порекла. Одговор на питање да ли би то учинио да се радило о једној жени из Хеладе највероватније би био негативан. Медеја нема осећање мере, а умереност је код старих Хелена била врлина изнад свих осталих.

Међутим, Медеја не чини сва ова (не)дела хладно и прорачунато, без милости и срца. Њена одлука често бива пољуљана у сусрету са децом коју ипак воли:

*... Штао ме, децо, иако њладаије?
 Шта смешије се мени смешком њоследњим?
 Ох, шта ћу јадна? (обраћа се хору)
 Снага, сесире, изда ме
 чим њољедам у сјајне очи деишиње,
 не моју! Збојом, одлуке ви ѡређашње!*

Али онда, у њој преовлађује “демон освете“ и она, плачући, изговара следеће речи:

*Ал' шїа ми је? Зар њодсмех још да дочекам
без одмазде кад њусїим своје душмане?
Охрабриїи се морам. Кукавно је њо
за њаквим нежностїима шїо се заносим!
Унуїра, децо, идиїе! (хору)
Ко не сме њу да њледа како њакву жрїву њриносим
нек иде даље! Моја рука не дрїће.*

Поново, Еурипид показује велико познавање психологије људи - свих оних конфликта који се одвијају у једној повређеној личности, а борбу разума и тренутних осећања даје у Медејиним стиховима:

*Већ видим каква мислим зла да учиним,
Ал' сїрасїи је њобедник над мојим разбором,
Она је њуд'ма извор јада највећих!*

Највише у Јасоновом понашању, али и у читавој трагедији, може се видети очигледан “софистички елемент“. Иако се Еурипид по многим схватањима разликовао од софиста, несумњиво је да је, као и већина његових савременика, био донекле под утицајем њиховог учења. *Медеја* је уједно и дело у коме се иза стихова главне јунакиње крију песникова политичка убеђења и поруке гледаоцима.

Приче о Алкестиди и Медеји готово да су антипод једна другој. “Пошто је у *Алексїиди* дао идеалну жену која се жртвује за мужа да јој деца не остану сирочад, дао је Еурипид у *Медеји* демонску жену са њеним најинтимнијим душевним животом и с трагичношћу којој није извор у сукобу простог нагона и јасне воље, него у сукобу нагона између себе, у тамној и силовитој борби природе саме са собом.“⁴⁾

Хиїолиї

Слично *Медеји*, трагедија *Хиїолиї* приказује борбу унутар једне личности и сукобљавање њене моралности са једне и страсти са друге стране.

Федра, Тезејева друга жена, коју је Афродита казнила учинивши да се заљубљи у свог пасторка Хиполита, испрва жели себи да одузме живот због тога, али тада у причу улази дворкиња која је наговара да призна све Хиполиту и да не поступа супротно својим жељама. Овде се на неки начин ствара троугао који чине три жене: Афродита, Федра и њена дворкиња. Афродита, позната по својим сплеткарењима, била је прва која је унела раздор у Тезејеву кућу, за време његовог одсуства, а дворкиња је она која је наговорила Федру на признање које ће одредити судбине многих. Федра је, међутим, негде на средини. Она се

константно бори са љубављу коју осећа према Хиполиту и свешћу о погрешности тог осећања. Међутим, није грех тај кога се она највише плаши - њу је страх да ће нанети срамоту мужу и деци, ако допусти да је савладају осећања. Ипак, дворкиња својом “софистичком реториком” успева да је убеди да све призна Хиполиту, али пошто чедни и непорочни Хиполит одбија њену љубав у Федри се поред повређене сујете и поноса буди и страх да ће Хиполит, који јој не допушта да објасни све што жели, нити је слуша до краја, већ одмах говори са жестином против читавог женског рода, одати све Тезеју. Тако она у страху од срамоте, али и како би се осветила, као једино решење поново види самоубиство. Да би осигурала да је нико неће оклеветати ни после смрти она Тезеју оставља писмо у коме оптужује Хиполита да је покушао да је заведе.

То писмо је довело до трагичног неспоразума: Тезеј је очајан због женине смрти, али и огорчен на сина којег прогони, а затим тражи од свог оца Посејдона да га убије. На крају се, као “*deus ex machina*”⁵⁾ појављује сама богиња Артемида која открива цео ток догађаја како би свог миљеника, Хиполита, сачувала срама, бар у последњем часу и саветовала га да се помири са оцем који га је неправедно осудио.

Иако светло кривице испрва пада на саму Федру, ако се зађе у позадину приче, може се закључити да је она више жртва него кривац. Праву кривицу можда треба тражити у Афродитиној љубомори на Артемиду коју је Хиполит више поштовао, или, још даље, у Хиполитовом врећању и омаловажавању богиње љубави; или је пак, треба тражити у вештим наговарањима дворкиње, којој је Федра веровала и чијим речима, под чинима богиње, није знала како да се одупре. Ипак, она сама бира да остави оптужујуће писмо Тезеју, можда из неких виших разлога части, а не само из освете, али оно, свеједно, доводи Тезеја до непромишљености и беса у коме сам осуђује свог сина на смрт.

Андромаха, Хекаба, Тројанке

Мада ове три трагедије нису припадале једној трилогији, односно нису биле приказане исте године, на истим Дионисијама, веома јасно их повезује тема која им је ван сваке сумње заједничка. Позадина радње сва три дела је рат између Грка и Тројанаца и поступак победника према заробљеним Тројанкама.

Трагедија *Тројанке* је још једна прича о побеђеним Тројанцима и њиховој судбини. Читав комад прожет је снажним емоцијама и у сваки стих utkани су, чини се више но у другим делима, туга, бол, безнадежност, мирeње са судбином и осећање неправде.

Заробљене Тројанке, после доживљеног пораза свог народа, окупљене у шаторима јадикују над својом судбином; скрхане болом жале за свима које су изгубиле у рату, жале за слободом која им је сада ускраћена. Предмет њиховог интересовања и разговора је питање која ће припасти као робиња ком грчком ратнику. Кроз ову трагедију, мада нема ни кривице нити посебног истицања неке особине, видан је положај жене као друштвено потиснутог бића у Еурипидово доба.

У *Андромахи* се описује судбина жене највећег тројанског јунака Хектора - Андромахе, после грчког освајања Троје. Њеног мужа у рату убија Ахилеј, највећи ахејски јунак, а игром судбине, она постаје робиња управо Ахилејевом сину Неоптолему, са којим добија и дете. Међутим, Неоптолем одлучује да се, из углавном политичких разлога, ожени Хермионом, кћерком Менелаја, краља Спарте. И тада, са Хермиониним доласком у Неоптолемов двор у Фтији, настаје онај главни сукоб у трагедији који се огледа у супротностима нарави ове две жене: Андромаха, која има све особине једне покорне, племените, одмерене и благе жене и која је при том потпуно невинна, принуђена је да се правда пред љубоморном Хермионом која је оптужује да је зачарала Неоптолема и да њих двоје зато не могу имати деце. Штавише, Хермиона у свом бесу одлази корак даље и одлучује да убије и Андромаху и њеног сина како би се осветила за неузвраћену љубав и неиспуњен брак. Читава трагедија обележена је овим огромним расколом између две јунакиње - Хермионином огорченошћу и мржњом на недужну Андромаху - тако да овде постоје два женска лика чије су особине и поступци потпуно другачији.

Стари Пелеј, Ахилејев отац, успева да спасе смрти Андромаху и њеног сина, а Хермиону тада обустављају стид и страх од мужевљеве реакције. Она се каје, назива себе проклетницом и жели да самој себи одузме живот од чега је одговара њен брат од стрица Орест који је одводи из Фтије.

На самом крају, појављује се морска богиња Тетида, још један женски лик који доноси разрешење трагедији и даје најбоље савете свом мужу, Пелеју - да најпре сахрани Неоптолема који је пао од Орестове руке, а затим да уда Андромаху за Хеленаб), како не би "нестало колена тројанског".

У овој трагедији Еурипид као да је две стране женске личности раздвојио, и ону осећајну и благу, пожртвовану, разумну и праведну оличава у Андромахи, док друга кроз Хермионине речи и поступке показује до којих све граница су жене спремне да иду у својој љубомори и освети, али не без гласа покајања на крају.

Хекаба је можда једна од најпотреснијих Еурипидових трагедија, јер приказује судбину жене која доживљава ропство, бива изневерена од оних којима је веровала и на крају приморана да буде сведок смрти

своје деце: жртвовању своје ћерке Поликсене на гробу убице њеног сина и сазнању да јој се најмлађи син Полидор убијен од стране тобожњег пријатеља Полиместора коме је био поверен на чување далеко од ратних збивања.

У том тренутку њена осећања превазилазе све појмљиве границе туге и бола и њом завлада бес, будући ону толико присутну жељу за осветом: Хекаба одлучује да предузме све што је потребно како би осветила своју децу. Рачуна на Агамемнонову помоћ, коју и добија, позива Полиместора, и не убија га, већ га само ослепљује. Да би њена освета била потпуна - да би Полиместор доживео онај исти бол који је и она осетила - у шатору, заједно са својим слушкињама, убија његова два сина и допушта да му та вест, ослепљеном и беспомоћном - каква је и она, наизглед, у почетку била - буде саопштена. Тада Полиместор обасипа погрдама читав женски род, попут Хиполита, кривећи сваку жену за подмуклост и немилосрдност, на шта му зборовођа оговара:

*Не размећи се, своје немој невоље
На жене свалијѝ и сав женски ѝрдѝиј род,
Јер многе нас су вредне, да им завидиши,
А друге ти по ћуди у зле броји свети.*

Ови стихови можда најјасније показују Еурипидов став о женама. Истина лежи негде на средини: “Еурипид не оптужује жену, али је и не слави; он је први открива као психолошку загонетку и показује за шта је све способна њена природа, у добру као и злу.“⁷⁾

Јон

У трагедији *Јон* већ у прологу описан је догађај због којег би неки одмах осудили главни женски лик у овом делу - краљицу Креусу, јер у пећини оставља своје и Аполоново тек рођено дете. Она то чини из осећања срамоте и надајући се да ће Аполон спасти дете, за које је ипак била везана. Свог сина, којег наравно не препознаје, среће много година касније, када са својим новим мужем, атинским краљем Ксутом, одлази у храм Аполона по одговор на питање да ли ће имати деце.

Када Креуса чује Питијино пророчанство које каже да је Јон, младић кога су срели у храму, син Ксутов; да она неће имати деце док њеном мужу “већ рођена, одрасла момка Аполон преда“, њу обузимају стравичан бол, али и љубомора и стид, и она одлучује да не ћути више о срамоти коју је доживела и пред збором открива да је имала дете са Аполоном и оптужује га, јер га није сачувао. Ово је само једна оправдана заблуда Креусина, која не води никаквом злу - бар не док се не појави учитељ њеног оца са својим саветима. За разлику од дворкиње у *Хијолији*, која саветује Федру само да не крије своја

осећања, овде учитељ саветује Креуси да је најбоље да се освети Фебу (Аполону) тако што ће запалити његово светилиште. Када она то одбија из поштовања и у страху од бесмртног бога, учитељ јој говори да бар убије оне које може: мужа или Јона. Она се налази у великој дилеми шта да чини. Ипак, под утицајем учитеља, она се одлучује да покуша да отрује Јона на гозби. На срећу, све се завршило само на покушају. Креуса је откривена, али пре него што је ико успео да је казни, на позорницу ступа делфијска пророчица Питија, још један од женских ликова који се појављују на крају да разреше све дилеме и заплете. Најзад, Креуса схвата да је она заправо Јонова мајка, тако да ова трагедија има, парадоксално, срећан завршетак. У њој нема смрти, већ само покушаја убиства и сам заплет је драматичнији од исхода догађаја. Кривица која је приписана Креуси свој извор има у вештим наговарањима учитеља и њеној поводљивости, а не у њеној правој природи.

Еурипид још једном стаје у одбрану жене, њених истинских осећања и слабости. Иако испрва изгледа да нас наводи да поверујемо у њену кривицу, на крају својој јунакињи увек нуди избављење у лику још једне жене, најчешће божанства.

ЈОШ НЕКЕ ЈУНАКИЊЕ ЕУРИПИДОВИХ ТРАГЕДИЈА

Било би неправедно оставити ликове попут Електре или храбре Агамемнонове кћерке Ифигеније непоменуте. Зато треба рећи нешто и о њиховим судбинама и њиховом утицају на судбине других, онако како је то Еурипид представио.

У трагедији која носи име по својој главној јунакињи *Елекџри*, врло је изражена улога жене. Ту се преплићу кривица мајке и кћерке, односи сестре и брата, прељубништво и освета. Ово је трагедија у којој је трагична кривица непобитна, а донекле пада више на два женска, него на два мушка лика која доминирају овом драмом. Прва, тешка и непобитна, кривица је Клитемнестрина, мајке Електрине, која са љубавником Егистом, убија свог мужа Агамемнона, сина прогони, а кћерку шаље да живи на селу. Огорчени због тога, Електра и њен брат Орест одлучују да се освете. У тој освети обоје имају подједнаког удела. Орест узима на себе да убије Егиста, док Електра бира да убије своју мајку. Штавише, она је та која показује иницијативу и већу одлучност да се освете баш мајци за проливену очеву крв:

Електра: *Зар жао њи је, мајке лик кад уљеда?*

Орест: *Па њу да смакнем ја, а роди ме?*

Електра: *Баш како оца мога и њвога поуби.*

Клитемнестра за себе налази оправдање говорећи да је мужа убила јер је кћерку Ифигенију жртвовао само због исхода Тројанског рата, а потом из Троје пророчицу Ксандру довео као другу жену. Међутим, то Електри не значи ништа управо због њеног патријархалног васпитања које доказује и стиховима упућеним мајци:

*У свему жена разбориџа мужу свом
Појушиџаџи мора. Којој не мили се џо,
Ех, на њу неће с' ни обзрети моја реч.*

Овога пута на крају се, као они који одређују даљи ток догађаја, појављују мушки ликови, Клитемнестрина браћа Кастор и Полидеук. Исходиште кривице Електре и Ореста је осуда да живе ван двора, прогнани из очинске земље.⁸)

Елекџра је једно од ретких дела у којима Еурипид не пружа шансу својим јунакињама да оправдају своје поступке које приписује искључиво њиховим особинама и васпитању. Жене из његових трагедија често су стављене у моралну дилему, неку врсту провере и искушења на која их углавном други наводе, док овде и Електра и Клитемнестра саме бирају свој пут и доносе одлуку.

Ифиџенија је још један пример изванредне храбрости и пожртвованости каква се често може наћи у женским ликовима читаве грчке трагедије. За разлику од Алкестиде, Ифигенија се не жртвује за вољену особу, већ за све Хелене. Она прихвата пророчанство као нешто непобитно и, мада у почетку моли да јој живот буде поштеђен, у њој преовладавају херојство и понос због сазнања да ће њена смрт допринети победи Грка у рату:

*Мреџи одлучих, али џо баш славно желим извесџи ја,
Из срца ћу кинут сваки неплеменит осећај Š...Ć
Своје џело дајем ја за Хеладу.
Жртвујте, разор'те Троју! То ће бити споменик
Трајан мени - то су деца, то пир, то слава ми.*

У овом дирљивом комаду песник је као основну идеју испољио свој панхеленизам, насупрот варварима. И овде главна јунакиња бива спасена смрти због своје пожртвованости. Артемида, богиња која је прва и затражила њену жртву, сада и сама показује велику племенитост: одлучује да јој поштеди живот и у последњем тренутку склања Ифигенију са жртвеног олтара.

Овде не постоји трагична кривица женског лика - кривица је искључиво Агамемнонова, који је своју амбицију ставио испред породице намеравајући да жртвује своју кћерку.

ЕПИЛОГ

Еурипида не можемо назвати ни мизогиним, али исто тако ни неким посвећеним браниоцем жена. Он пре свега залази у њихову психу, сликајући их са свим њиховим унутарњим сукобима, чинећи да увидимо све оно што једна жена у друштву преживљава и како се њена осећајност испољава често спутана моралним нормама, друштвеним конвенцијама, неким неписаним правилима, туђим очекивањима, али и личним осећањем за правду, врлину и стид. Еурипид нам кроз своје женске ликове открива сва она суптилна осећања која једна жена може носити у себи - најнежнију родитељску љубав, несебичност и пожртвованост за оне које воли. Он женама даје и особине праведности, поштења и изванредне мудрости и речитости. С друге стране, у стварању једне јунакиње, преношењу читавог њеног живота и изграђеног личног света на папир, пред писцем отварају се сви они мрачни понори душе и он јасно види све њихове потиснуте грехе, ону свеприсутну љубомору и завист које на површину избијају свом својом силином тек када је женско срце рањено и њена сујета повређена. Тада се из оног ћутања и покорности могу родити и злочини и противречности и страхови и неоправдане мржње. Али све су то само супротстављене стране једне личности и тих сукоба нико није лишен. Управо ти сукоби - са самим собом и са другима су они које је Еурипид, "најтрагичнији од свих песника" како га Аристотел назива, успео да оживи најбоље у својим женским ликовима и чији је дух својим стиховима одржао у животу више од две хиљаде година.

Литература:

- Есхил, Софокло, Еурипид, "Сабране грчке трагедије", Врхунци цивилизације, Београд, 1988.
- Др Милош Ђурић, "Историја хеленске књижевности", Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1972.
- Роналд Харвуд, "Историја позоришта", Сјо, Београд, 1998.
- Др Милош Ђурић, "О хеленској трагедији", Просвета, Ниш, 1998.
- Јован Христић, "О трагедији", Филип Вишњић, Београд, 1998.
- Албин Лески, "Грчка трагедија", Светови, Нови Сад, 1995.
- Аристотел, "О песничкој уметности", Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966.
- Роберт Гревс, "Грчки митови, Нолит, Београд, 1987.
- Др Милош Ђурић, "Момачки понос и женска страст у Еурипидову Хиполиту", Видици, 1938.

- 1) Др Милош Ђурић, “Историја хеленске књижевности”; стр. 305
- 2) Роналд Харвуд, “Историја позоришта”; стр. 63
- 3) Др Милош Ђурић, “Историја хеленске књижевности”; стр. 307
- 4) Др Милош Ђурић, “О хеленској трагедији”, стр. 375.
- 5) “Бог из машине” - овај термин се користио да означи лик, најчешће божанство, који би се појавио на позорници, спуштен из некакве направе, да на крају да разреши, смртницима неразрешив, заплет у драми.
- 6) Хелен је био врач, син Пријама и Хекабе. Андромаха је, пре него што је постала робиња Неоптолему, била удата за његовог брата Хектора.
- 7) Др Милош Ђурић, “О хеленској трагедији”, стр. 396.
- 8) Позадина ове приче је много дубља и сеже још из мита о Танталу чији су читав род богови проклели. Он је био тај који је убиством свог сина из охолости починио прву кривицу и од тада су сви његови потомци осуђени на међусобно убијање, сплеткарења и освете. Читав циклус митова везан за ову породицу обилује трагиком.

Јадранка Вукојичић: Цртеж